

Apám és a vonatok

(Részlet egy készülő visszaemlékezésből)

Sohasem meséltem senkinek Szarajevóról. És sohasem írtam róla. Nem hívtam fel soha senkit az ottaniak közül. Pedig néha eszembe jutott, mint az órák kegyege. Olyan régen történt.

Most jött el az ideje, hogy az egészet elmeséljem, hogy tértem haza.

Emlékszem az utolsó estére, amikor a döntésükre vártam, hogy elengednek vagy maradok, és annak ki tudja, mi lett volna a vége... Másnap reggel nem hagytak időt rá, hogy bárkitől elköszönjek. Csak egy telefont engedélyeztek. Felhívtam apámat az utcai fülkéből. Mondtam neki, hogy megyek haza, másnap délután érkezem valamikor az állomásra. Kísérővel megyek, mert ez a szabály. Belém nyomtak még két adagot, hogy egy ló is eltompult volna tőle. Megvárták, míg hatni kezd, és aláírtak velem egy papírt, hogy korábban is kezelés alatt álltam, és mindez csak annak következményeként jött elő, tehát szabad akaratomból tartottak bent, és a saját felelősségemre távozom, további követeléseim pedig nem lesznek a hadseregtől. Ettől kezdve nem gördítettek elem több akadályt. Sőt inkább arra törekedtek, hogy minél előbb eltűnjek onnan, hogy megússzák az esetemet, az ott töltött időmet, amit egyébként busásan meg kellett volna fizetniük. De olyan egy sem akadt, aki velük szemben pert nyert volna.

Visszatérve a kaszárnyába azt is engedélyezték a körletemben, hogy a legjobb katonabarátom jöjjön velem kísérőként. Megvették a jegyeinket. A társaim az osztagban gyorsan összehordták a holmit, amit le kellett adnom, akkorra már végképp nem emlékeztem rá, hogy egyáltalán mi tartozott egy menetfelszereléshez, a katonai ruhatárhoz, melynek minden egyes tételével el kellett számolnom.

Az utolsó éjszaka különösen emlékezetes marad. Guszti, a bácsföldvári gyerek azzal vigasztalt, hogy örülnöm kellene, mert holnap megyek, és szabad leszek. Én vagyok a kaszárnya legöregebb katonája, most mindenki engem irigyel. Eljön még a te napod, egy másik barátom éppen ezt mondta, jóval korábban,

a föld alsó féltekéjén, amikor a Dél Keresztjét kerestem. Most sem hittem el, hogy sikerül. Majd hiszem, ha túl leszek a rácson! Nem voltam biztos benne. Nem tudtam előre inni a medve bőrére, hiába kínáltak. Nem is lett volna tanácsos annyi rafinált agyimosószerre ráinni. Különben sem bíztam akkor és ott már senkiben. Rögeszméim nem hagyták, hogy felszabadultan és ember módjára elköszönjek a többiektől, csak az járt a fejemben, hátha becsukódik előttem a kapu, hátha nem enged ki az őrség, hátha nem emelkedik fel a sorompó, és jönnek értem a fehér köpenyesek, és visszavisznek, hátha nem adják vissza a papírjaimat. Csak másnap engedett fel bennem az agyfagyás, amikor visszakaptam a papírjaimat a megfelelő pecséttel és aláírásokkal ellátva, hogy nem vagyok többé hadköteles. A háború esetét kivéve. Mert akkor semmi sem számít. Ágyútotlételnek bárki jó lesz. Milyen furcsa, ezek a sejtések, a legvadabb képzelgések is sorra beváltak. Még Szarajevó is.

A vonaton ülve azt éreztem, hogy az érzékszerveim kezdik visszanyerni régi funkciójukat, már nem hallucinálok, már énnem érzem saját magamat, akivel hazafelé zakatol a szerelvény, már nincsenek terápiának nevezett tudatmódosítók, és egyre közelebb leszünk; katonatársam mélyen aludt mellettem. Hagytam pihenni, vigyázott rám éppen eleget. De amikor megláttam a közeledő állomást, megráztam a vállát, hogy ébredj fel, megérkeztünk, amire fel is riadt, és ez a riadalom továbbra sem múlt el a szeméből, mert azt gondolta, félrebeszélek, csóválta a fejét, és azt mondta: nem értem, mit mondasz! Mi baj van?

És nem értettem, hogy miért aggódik értem, miért nem érti, hiszen közeledik az állomás. A tekintetéből vettem ki, hogy ezt magyarul mondhattam neki, hirtelen ez jött elő a tudatom mélyéből, talán éppen mert olyan közel értünk. Ő pedig azt hitte, hogy félrebeszélek.

Hazaértem, hallod, csak ennyit akartam mondani. A következő pillanatban persze már elismételtem újra, és akkor megértette, és örült velem együtt. De még nem gördülhettünk be az állomásra, várni kellett, mert a két vörös lámpa megálljt parancsolt. És akkor, ahogyan a katonai zsákot leemeltem a csomagtartóról, ahogyan a saját egyenruhámon végigtekinttem, amely egy számmal nagyobbak bizonyult, akkor úgy éreztem, mintha ezt a pillanatot átéltem volna valamikor nagyon régen, olyan déjà vu lett a füttyszó, a fékek fülsértő visítása a síneken, és most én leszek, aki érkezik, most fordult a kocka, most én szállok le, akárha a legyőzött hétfejű sárkány teteméről diadalmasan, ahogyan a győztes csatákból térnek haza, és hős leszek most az egyszer életemben, mert egyszemben maradtam, mert akárhogy is történt, most leszereltem.

Sorba álltunk a leszálló utasok után, a sor végén. Ha kiszállok, már nem ugyanaz az ember leszek, most szerepet cserélünk ebben a jelenetben, igen, az én időm jön el. És apám áll csak, és leesik az álla, és tisztában lesz velem, hogy most én jövök, és ezután máshogy lesz, mert most én csináltam végig, és most ő vár engem, mert rászabta a sors ezt a szerepet, hogy fordítva is legyen, és meglátjuk, melyikünk ijed meg jobban a vonattól, a találkozástól, meglátjuk, melyikünk hatódik meg a találkozás pillanatában!

Begördült a szerelvény. Kerestem az ismerős arcot a tömegben, hiszen előző nap megbeszéltük telefonon, felhívtam az iskolában, hogy jöjjön ki elénk, várni fog az állomáson. A lépcsőn álltam, és sehol sem láttam az apámat.

Már mindenki leszállt, bőrröndök gördültek hörgő kerekeiken. Ölelések feszültek egymásnak a keskeny peronon, miközben kiaraszolt mögöttünk a vonatunk.

Csak egyetlen ismerős arc tűnt fel, ahogy keresgéltem tekingetve a tömegben, vergődve a váróteremben a csomagommal. Azonnal megértettem, miről van szó. Apám az iskola gondnokát kérte meg, hogy jöjjön ki elénk az állomásra. Kedvesen elvette a csomagomat, megkérdezte, hogyan utaztunk, hiszen hosszú út állt mögöttünk. Nem nézett a szemembe, mintha szörnyű vagy legalábbis kellemetlen titkom volna. Tűzött a nap. A hangosbemondó már jelezte az új járat indulását, mi pedig néztünk utána, hogyan siklik füstöket prűszkölve a távoli raktáépületek mögött.

A vonat, nekem minden vonat maga volt a rém, amit egész életemben gyűlöltem, mert ehhez a rettenetes, dübörgő óriáshoz kötődött az első gyermekkori élményem. Most végleg itt hagyott, valami kiterjedés nélküli űrrel az emlékezetemben, amely egyszeriben másfajta jelentéssel töltődött fel: a mozdonyt talán az igazságtevő gondviselés kívánta felmenteni bűnös tettének súlya alól, hogy frászt hozott egy kisgyerekekre. Mert a felnőttek tudhatnak csak súlyos bűnöket elkövetni. És tetteik súlya annál megbocsáthatatlanabb, ha csak a lelkükben játszódik le, és sötét nyomát ott hagyja egész életen át. Nem fejszével a kezükben csapnak agyon a rémségek.

A seregben, ha valakinek gyermeke született, járt egy hét szabadság, amit nem vonhatott le senki a katonai szolgálatból. Mert nyilván éppen ez volt a renDELETE lényege, hogy a szeretetet ne lehessen aprópénzre váltani. Apám ennek ellenére sem jött haza akkor egy hétre, amikor én megszülettem, pedig járt neki. Vajon miért? Melyikünkre haragudott jobban, és miért? Anyám később többször elmesélte, hogy küldött neki még egy táviratot, másnap újra, hátha az elsőt nem kapta meg. De ő nem akart hazajönni. Csak visszatáviratozott, hogy most éppen pontonhidat építenek. Pedig a Balkánon kivételes hírnek számított, ha valaki a seregből éppen fiúgyermeket nemzett. Ilyenkor a társaival először jól leitta magát, aztán engedték haza. De apám nem szólt a születésemről senkinek.

Pedig én láttam a kaszárnyában, hogyan rohantak egy ilyen tartalmú távirattal, üvöltve végig a körleten:

Fiam született!

De az én apám nem ilyen volt. Mire leszerelt, már karon ülő voltam, szobatiszta. Sosem kellett felkelnie hozzám éjszaka. Tehát egy idegent adtak a karjába, aki ordított, ahogy a torkán kifért, folyt a nyála még a réműlettől, hiszen az imént kapott frászt a mozdonytól. Mert oda álltak velem a sínek mellé, csak én nem tudtam, hogy a vonat megáll. Csak abban voltam biztos, hogy eltapos, és még fűttenyentett is egy hatalmasat. Beleégett a retinámba, mint egy fekete-fehér film, amit még ma is bármikor felidézhetek. A nagynéném tartott a karján, ő vitt oda,

és ezt a felelőtlenséget sosem tudtam neki megbocsátani. Erre nem lehet egy csecsemőt felkészíteni. Úgy látszik, egy apát sem lehetett felkészíteni rá, hogy a fia lesz az első, akivel találkozik. Holott nem akart. Talán sohasem akart engem. Sohasem fürdetett meg, és soha életemben nem ért hozzám, a kézfogás volt az egyetlen érintkezési formája az emberekkel. Ez alól én sem voltam kivétel.

Apám nem akart kijönni elém az állomásra, amikor hazaérkezem. Következetes akart maradni önmagához. Talán felidézte volna az első találkozást velem, ami éppoly traumatikus lehetett neki, mint nekem.

Meg sem kérdeztem, hogy miért nem jött ki elénk. Mindegy lett. Katonatársam megérezett valamit a csalódottságomból. Mert én még hittem a csodákban, hiszen túléltem, leszereltem. Amikor elindultunk hazafelé, a kocsiban megkérdezte: ugye megállunk valahol útközben, hogy megigyunk valamit, mert nagyon megszomjajztunk. Magabiztosan mosolygott, mint aki biztos benne, hogy most ez a legjobb ötlet, ami csak szóba jöhet. Megveregette a vállam, és csak annyit mondott: elmúlt, felejtsd el, egy feles visszahoz az életbe.

Persze, hogy megálltunk útközben egy vendéglőben, amely korábban a törzshelyünk volt, ide jártam a barátaimmal, mielőtt bevonultam. Meglátod, a barátaid is mások lesznek ezután, mondta a katonatársam, mint aki sokkal többet tud az élet dolgairól. Mi ketten söröztünk, és jókat nevtünk mindenféle ócska bakavicceken. A gondnok csak ásványvizet ivott, és türelmesen várt, hallgatott bennünket.

Katonatársam háromnapos eltávozást kapott erre az útra, így okosan eltervezte, hogy útközben éppen útba ejthetjük az övéit is fél napra, legalább megismerem a családját. Nem mehetnének busszal, kérdeztem, utálom a vonatokat. Csakhogy felénk nem járnak buszok. A bátyám kijön elénk kocsival az állomásra.

Nemcsak az volt fontos neki, hogy hazalátogasson, hanem az is, hogy velem is megismertesse azt a világot, ahonnan ő érkezett. Akkor jártam először Bosznia erdőségeiben, és egyáltalán nem bántam, hogy emiatt egy nappal később érek haza, tőlük hívtam apámat. Mondta, hogy maradjak csak.

A vonat megállt egy viadukt közepén, ilyen csendet nem éreztem még soha. Neki is feltűnt, mellém könyökölt a vonat ablakán, és csak annyit jegyzett meg: milyen hangosan ketyeg az órád. És ezen jót nevtünk.

Addig valamiért azt hittem, csak kopár hegyek vannak arra sovány kecskékkel és tövisbokrokkal. Neked elment az eszed: ez a Neretva völgye, az indiánok aranykorát éltem itt gyerekkoromban, mondta katonatársam, és valóban úgy örült, mint egy kisgyerek, hogy mindezt megmutathatja nekem.

Alighogy megérkeztünk hozzájuk, egyszeriben elfogott az irigység, éppen azért, mert itt minden olyan természetes volt: az apja átölelt, előbb engem, aztán a saját fiát, ahogyan errefelé szokás. Egymásnak adták a kilincset a rokonok és a szomszédok egyetlen szűk délutánon, valami szívből jövő koreográfia szerint; mindegyikük hozott valamit nekünk, italt, ennivalót, süteményeket. Mindenből külön csomagolva egyformán mind a kettőnknek. Nekem és neki, mintha testvérek volnánk, és esetleg összevesznénk rajta. A katonafiú barátjának lenni

náluk ugyanolyan rangot jelentett, mint a családhoz tartozás. Arra a röpké dél-utánra igazi Ezeregyéjszaka-beli mesevilágba csöppentem, amelyet nehéz bársonyokkal béleltek. Orientális réz- és ezüstitárgyak ültek sorban a polcokon, illatos fűszereket tartottak bennük; narancsszínű selymekkel takarták le a bútorokat, a falakon a tarka szőttesek talán falvédőként szolgáltak. Szakrális tárgyakat láttam, melyek egy olyan valláshoz tartoztak, amit ilyen közelről és meghitt környezetben még sosem láthattam. Hagyták, hogy mindent gondosan szemügyre vegyek, mint egy múzeumban; olyan ízléses könnyedséggel válogatták össze a berendezést, mintha egy film profi berendezője tervezte volna meg valamelyik kosztümös filmhez. Az érdeklődés kölcsönösnek bizonyult, mert az én magyarságom egzotikumot jelentett az ő számukra. A nagypapa még ismert magyarokat a régi időkből, és kifejezetten büszke volt arra, hogy a fiának magyar barátja van. Átölelt, és megveregette a hátamat, ez annyira meglepett, és annyira elérékenyültem tőle, hogy alig tudtam visszafogni, hogy ne sírjam el magam, mint egy kisgyerek, mert eszembe jutott közben, mióta nem ölelt át senki. És miért jutott éppen ez az eszembe, nem tudom. Katonatársam pedig elmondta a családjának, hogy most egy napra eljön velem a magyarok közé a Drávaszögbe.

A hegyi embereket alacsonyoknak, zömök természetűeknek képzeltem azelőtt, de erre felé valamennyien éppen abban hasonlítottak egymásra, hogy viszonylag magasak, szikárok és szőkés hajúak voltak.

A háttérből egy sevdalinka szólt, igazi itteni zene, a nagy érzelmek városi folklórműfajából. Valaki éppen reménytelen szerelméről énekelt. Az asztalok között rézdzsezvákkal járt a pincérnő, a teremben frissen pörkölt kávéillat áradt szét. Katonatársam egy kitömött sasra mutatott a bejárat fölött, azt még az ő nagypapja lötte. És ott a vendéglőben ülve pontosan tudtam, mivel tartozom neki. A szabadság első pillanataival. Legalább a töredékét vissza akartam adni annak az erőnek, derűnek, amit tőle kaptam. Talán túlságosan is igyekeztem, ettől tűnhettem még soványabbnak és lehangoltabbnak, régen néztem már tükörbe. De mint mindenbe, ebbe is beleéreztem, tudta, hogy én ott voltam bezárva, ahol nincsenek tükrök, mert veszélyesek: azt mondta, hogy most már itthon vagy, elmúlt, ezután örökké szeretni fogod a vonatokat.

Az ő otthonának emlékével indultunk az én otthonom felé.

Apám persze leitta magát, és csak másnap találkoztunk vele. Megreggeliztünk, katonatársamnak civil ruhát adtam, aztán kocsiba ültünk, és végigvittem a szülőföldemen. Bárcsak ő is ugyanolyan jól érezné magát a magyarok között, mint én náluk. Elvittem a nagybátyám borospincéjébe, mert tudtam, hogy ilyent még sohasem látott. Az útra töltöttem neki egy demizson bort. Végigjártunk néhány roknot és ismerőst, gondosan ügyelve rá, hogy majd a kaszárnyában eldicsekedhessen azzal is, hogy magyar lányokkal is találkozott. Mi tagadás, nagy sikert aratott, jó vágású, kedves fiú volt, a lányok hamar felfedezték, egy időre hagytam is, hogy kibontakozhasson. Vigyen magával legalább egy kalandot, amivel eldicsekedhet majd a kaszárnyában.

Hajnalodott már, ült mellettem a kocsiban, és nagyokat sóhajtott, bassza meg, bárcsak maradhatnék még.

Másnap délután indulnia kellett vissza. Anyám éppúgy csomagolt neki a mi jellegzetes ételeinkből: sonkából, kolbászból, pogácsából, ahogyan ők nekem. Kivitettem az állomásra. Kikönyökölt az ablakon. Feltűnt, hogy nincs órája. Persze, mondta is, hogy a múlt héten ellopták a kaszárnyában. A vonat rándult egyet. Lecsatoltam a kezemről az enyémet. Azt, amelyik olyan hangosan ketyegett. Már lassan siklani kezdett a szerelvény. Felnyújtottam neki a karórát. A tenyerébe fogta. Indult a vonat. Úgy integetett, ökölbe szorított kezével, hogy a kilógó szíjat lengette a szél. Így köszönt el tőlem. A tenyerében a múlt idővel.

A háború után eszembe jutott, hogy mi lehet vele. Amíg lehetett, felhívtam. Ő volt a hős a szememben, aki hazahozott. Tudtam, hogy befejezte a műszaki egyetemet Szarajevóban. Elindultam ezen a nyomon. Találtam az interneten egy honlapot, amelyen keresztül a térségben eltűnt személyeket keresik. Mindjárt a boszniai háború után hozták létre, hogy a családtagok és ismerősök újra felvehessék egymással a kapcsolatot, bármerre is sodorta őket a vész. Többször beírtam a keresőbe az adatait, a nevét: Ivica Jerković, de utána fekete és jeltelen maradt a mező, mintha újra és újra a végtelen, halott éjszakába kiáltottam volna.

